

פרק שלישי 'שבועות שתיים'

משנה

שבועות שתיים שהן ארבע, שתיים המפורשות בכתוב "לִהְיֶה אוֹ לְהִיטִיב" משמע שנשבע להבא, 'לא אוכל' להרע, 'אוכל' להיטיב. ועוד שתיים נוספות ממדרש חכמים: שאכלתי ושלל אכלתי³⁴⁹.

שבועה שלא אוכל, ואכל כל שהוא שבועה שלא אוכל, ואכל כל שהוא, חייב, דברי רבי עקיבא. אמרו לו לרבי עקיבא, היכן מצינו באוכל 'כל שהוא' שהוא חייב, שגם בזה נאמר שחייב? אמר להם, והיכן מצאנו שאדם חייב כשלא חטא בדיבורו? אלא כיון וחייב בשביל ביטול דיבורו, מביא קרבן אף על כלשהוא, שאף זה בכלל דיבורו.

גמרא

אביי א' במסרבין בו לאכול רב אשי א' שבועה שאי אוכל אסור לאכול משלו שואלת הגמרא, האם הלשון 'שבועה שאוכל' משמע שנשבע שיאכל, הרי שנינו במשנה³⁵⁰ בנדרים, מי שבא לאסור עליו את מאכל חברו והשתמש באחת מהלשונות הללו: 'שבועה לא אוכל לך', 'שבועה שאוכל לך', 'באיסור שבועה יהא עלי מה שאוכל משלך'³⁵¹, 'לא שבועה שלא אוכל לך'³⁵², אסור לו לאכול משל אותו האיש שנדר הימנו. ומכאן שהלשון 'שבועה שאוכל לך' משמע שלא אוכל משלך³⁵³? אמר אביי, באמת 'שבועה שאוכל' משמע שיאכל, ואין קושיא מהמשנה בנדרים. שמשנתנו מדברת כשאין מפצירים בו לאכול, ולכן כשאמר 'שבועה שאוכל' הוא נשבע שיאכל. והמשנה בנדרים מדברת כשמפצירים בו

349 כמו שר"ע לומד לקמן מריבוי הכתוב. רש"י.

350 היא משנה בנדרים פ"ב בנדרים, ואע"ג ששם המשנה אומרת השבועה שאוכל לך, וכאן נאמר שבועה לא אוכל לך, דרך הגמרא לקצר את המשנה שהביאה, ואין חילוק בין שבועה להשבועה. תוס'.

351 שכך משמע מה שאוכל לך יהא באיסור שבועה. רש"י.

352 לא יהא עלי באיסור שבועה מה שלא אוכל משלך אבל מה שאוכל לך יהא באיסור שבועה. רש"י.

353 שמשמע אבל מה שאוכל לך יהא באיסור שבועה. ואע"ג שבפ"ב בנדרים מעמידים את הרישא של המשנה כר"מ, ולר"מ בנדרים לא אומרים מכלל לאו אתה שומע הן. יש חילוק בין שבועה לנדרים. תוס'.

לאכול, ואמר 'לא אוכל' ובשבעתו מתכוון שלא יאכל. רב אשי אמר, שיש לשנות בנדרים שבועה שאי אוכל לך. והחידוש, שאין אומרים שנכשל בלשונו אלא התכוון שלא יאכל.

מבטא שבועה איסור שבועה איסור איסור תנו רבנן, מבטא שבועה, איסור שבועה, איסור אתה או' איסור שבועה חייב

חייב, ואם לאו פטור. שואלת הגמרא, מה הכוונה אם אתה אומר איסור שבועה, הרי כבר אמרו שאיסור הוא לשון שבועה? אמר אביי, אמרו כך, מבטא הוא שבועה, האומר 'מבטא ככר זו עלי' כאומר שבועה שלא אוכלנו. ואם אכלו, מביא קרבן עולה ויורד. איסור הוא התפסה בשבועה, כשאמר 'איסור עלי ככר זו' כמו שנשבע על הככר, וחזר ואמר על ככר אחר 'הרי זה כזה' והתפס את השני בראשון³⁵⁴. ומהו האיסור של איסור זה? אם אתה אומר שמתפס בשבועה הוא כמוציא שבועה מפיו, ואם אכלו חייב קרבן, אף האומר 'איסור ככר זה עלי' אם אכלו חייב קרבן³⁵⁵. ואם המתפס בשבועה אינו כנשבע לענין קרבן ומלקות, אף האיסור אין בו לא קרבן ולא מלקות.

"או מבטא שפתייה" שאסרה בלשון
מבטא
שבועה? אם מהכתוב: "או נפש פי תשבע
לבטא בשפתיים" הרי גם באיסור כתוב שהוא שבועה: "כל נדר וכל שבועת אסר".! ואם נאמר שהשאלה מנין שאיסור הוא מתפס בשבועה, ונלמד מהכתוב: "או אסרה אסר על נפשה בשבעה", ומשמע שאסרתו ותפסתו בדבר שנשבעה עליו כבר. הרי גם במבטא כתוב "לכל אסר יבטא האדם בשבעה"? אלא אמר אביי לומדים שמבטא הוא שבועה מהכתוב: "ואם היו תהיה לאיש וינדרה עליה או מבטא שפתייה אסר אסרה על נפשה", ואילו שבועה לא נאמר, ובמה אסרה את עצמה, בלשון מבטא!³⁵⁶

354 תוס' חולק על רש"י ומביא שר"ת מפ', שמבטא הכתוב בפרשה הוא לשון שבועה שנשבע בלשון מבטא. אבל איסור הכתוב בפרשה אינו שבועה שייאסר עצמו בלשון איסור אלא הכ' מדבר במתפס בשבועה. שנשבע על הככר וחזר ואמר על ככר אחר הרי עלי שלא אוכל ככר זה כזה. תוס'.

355 שהאיסור הוא לשון התפסת שבועה. רש"י.

356 שאם היה כתוב שבועה הייתי מפרש שאסרה על נפשה בלשון שבועה אותה מבטא, אבל עכשיו על כרחך יש לפרש במה אסרה על נפשה בלשון מבטא. וי"ל את הכ' "ואסרה אסר בבית אביה בנעוריה" שכיון שלא כתוב או יש לומר שהוא נאמר על נדר שכ' בתחילת הכתוב. תוס'.

רַבָּא א' מתפיס בשבועה אינו
כמוציא שבועה

רבא אמר, מתפיס בשבועה אינו כמוציא
שבועה מפיו. והתנא אומר כך, מבטא הוא

לשון שבועה, וגם איסר הוא לשון שבועה. אלא שיתכן וישמש כשבועה
או כנדר. אם הוציאו בלשון שבועה, כגון שאמר 'איסר שלא אוכל ככר
זה', הוא שבועה³⁵⁷. ואם הוציאו בלשון נדר, כגון שאמר 'איסר ככר זו
עלי'³⁵⁸, הוא נדר. שהרי הכתוב הטילו בין נדר לשבועה, שנאמר: "וְאִם
בֵּית אִישׁוֹ נָדְרָה אוֹ אֶסְרָה אֶסֶר עַל נַפְשׁוֹ בְּשִׁבְעָה". והולכים כמחלוקתם
בעניין 'מתפיס בשבועה', אביי אמר שהוא כמוציא שבועה מפיו, ורבא
אמר שאינו כמוציא שבועה מפיו.

שואלת הגמרא ממה ששנינו בברייתא, איזה איסר
בשר וכו' כיום שמת אבי
האמור בתורה? האומר הרי עלי שלא אוכל בשר³⁵⁹
ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו³⁶⁰, כיום שמת בו פלוני, כיום שנהרג
בו גדליה בן אחיקם, כיום שראה ירושלים בחורבנה, אסור. ואמר
שמואל, המתפיס בנדר עובר בכל יחל, במידה ובאותו היום שהזכיר
אכן נדר. ומשמע שמתפיסים בנדר וכן בשבועה. לאביי לא קשה, שכמו
שהמתפיס בנדר הוא נדר³⁶¹, גם המתפיס בשבועה היא שבועה. אולם
קשה על רבא שאמר שהמתפיס בשבועה אינה שבועה³⁶²?

בעיקר הנדר ולא במתפיס וא'
שמואל והוא שנדור ובא
עונה הגמרא, שרבא מפרש את הברייתא כך:
איזהו איסר נדר האמור בתורה? האומר הרי
עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו, כיום שנהרג
בו פלוני וכו'. ואמר שמואל, והוא שנדור ובא מאותו היום. והתנא אינו
מדבר במתפיס בנדר, אלא שתחילה פירש את הנדר, ואחר כך תלה אותו

357 שכן לשון הנשבעים שאו' "שלא אוכל", ואף האיסר שהוציאו בל' זה הוא שבועה וחייב קרבן. רש"י.

358 שהוא לשון הנודרים "קונם זה עלי" ואף זה נדר ופטור מקרבן. רש"י.

359 התנא לא חש לדקדק בלשונו שבלשון זה אינו חל ששלא אוכל הוא דבר שאין בו ממש שאינו אוסר על עצמו
כלום כמו קונם שאיני ישת' שלא אמר כלום אם לא אמר קונם עיני בשינה. ושמה יש לחלק שדוקא בשינה לא אמר
כלום משום ששינה עצמה אין בה ממש. תוס'.

360 כאשר אסרתי עלי בשר ביום שמת בו אבא לעולם. רש"י.

361 וי"ל ששמואל מפרש איסר במתפיס בנדר, לומדים את מתפיס בנדר ממתפיס בשבועה. ונוח לשמואל
להעמיד את הברייתא בנדרים שרגילות שבני אדם נודרים מלאכול בשר ומלשתות יין ביום שראו ירושלים
בחורבנה, ואין רגילות לאסור עצמם בשבועה. תוס'.

362 אע"ג שגם רבא מודה שמתפיס בנדר נדר שהרי היא משנה שלימה, מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר
ואני. וכן א' בנדרים שבקרבן הוא נדר מ"מ הק' לרבא על מה שמפרש שאיסר של הכתוב הוא מתפיס. ורבא מת'
שאינו מדבר על האיסר של הכתוב. תוס'.

בדבר הנידר עליו כבר. אבל מתפיש בנדר, כגון שאמר 'הרי עלי יום זה כיום שמת בו אביו', 'כיום שראה את ירושלים בחורבנה' וכו', אינו נדר. והדבר נלמד מהכתוב "אִישׁ כִּי יִדָּר נָדָר לֵה", עד שידור בדבר הנדור. שואלת הגמרא, אם הטעם שהוא אסור משום שְנָדָר, למה התנא מזכיר את מיתת אביו? עונה הגמרא, החידוש הוא כשאמר כיום שנהרג שנהרג בו גדליה בן אחיקם. שלא נאמר שכיון שהוא אסור באכילה ביום זה גם בלא נדר³⁶³, לא יהיה אסור משום נדר, לכן השמיע שזה נחשב להתפסה בנדר.

ואף רבי יוחנן סבר לה כרבא שאיסור שהוציאו בלשון שבועה הוא שבועה. שכאשר בא רבין מארץ ישראל אמר בשם רבי יוחנן, שאם אמר 'מבטא לא אוכל לך', או 'איסר לא אוכל לך', הוא לשון שבועה.

כשרב דימי בא מארץ ישראל אמר בשם רבי יוחנן שמי שנשבע ואמר 'אוכל' או שאמר 'לא אוכל' וכל שנשבע להבא, קרויה 'שבועת שקר'. ואזהרתו מהכתוב: "וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בְשֵׁמִי לְשָׁקֶר", לא תשבעו בשמי כדי לשקר בשבועה לאחר זמן³⁶⁴. ומי שנשבע ואמר 'אכלתי' ו'לא אכלתי', וכל שבועה לשעבר שאינה אמת, קרויה שבועת שוא³⁶⁵. ואזהרתו מהכתוב: "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא". והעובר על נדרים וקונמות עובר ב"לא יחל דברו"³⁶⁶.

שוא ושקר א' הן כשם שלוקה על שקר כך לוקה על שוא
ששנינו, 'שבועת שוא' ו'שבועת שקר' הם אחד. ממה ששוא הוא לשעבר, כגון נשבע על דבר שאי אפשר שהכל

363 רש"י פירש שלא גורסים כיון דמדרבנן הוא דאסור כי נדר חייל עליה איסור כל יחל. שהרי גם אם הוא דאורייתא ואמרים לקמן שנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות. ונראה לרבי יצחק שגורסים זאת אע"ג שגם אם הוא דאורייתא חל עליו נדר מ"מ דבר אחר שתולה בו לא נקרא נדר בדבר הנדור. כיון שאם לא נדר יש עליו איסור דאורייתא, ועוד שמה שנדרים חלים על דבר מצוה הוא בביטול מצוה. אבל אם נדר לק' מצוה כגון שאמר קונם שלא אוכל ביום כ' או שלא אוכל גבילות וטריפות אין איסור חל על איסור. אבל לר' יהודה בן בתירא שאין לקמן שנשבע לקיים את המצוה חייב כ"ש שנדרים שחלים לבטל יחולו לקיים. תוס'.

364 והמתרה צריך להתרות בו שהוא עובר באזהרת לא תשבעו בשמי לשקר. רש"י.

365 שלשון 'שוא' הוא לשון 'ולא כלום', כמו 'בחבלי השוא' (ישעיהו ה, יח) 'לשוא הכיתי את בניכם' (ירמיהו ב, ל). ואף כאן יצאתה מפיו לבטלה. רש"י.

366 "לא יחל דברו" "איש כי ידור נדר לה' או השבע שבעה לאסר אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה" כלומר לא יחל שמשמע להבא לא בא לאזהרת שבועת להבא. שאזהרת שבועת להבא היא מ"לא תשבעו בשמי לשקר". ו"לא יחל" בא לאזהרת נדרים. אתא, להוציא מרבין שאמר שאזהרת שבועת להבא היא מ"לא יחל". רש"י. ותוס' חולקים שגם בשבועה עובר משום כל יחל שכ' "או השבע" וגו' ו"לא יחל דברו" ובפ"ב דנדרים שנינו שיש בשבועה בלא יחל, וכאן אמרו שבקונמות אין אלא כל יחל.

יודעים ששבועה זו אינה כלום. אף שקר³⁶⁷ הוא לשעבר כגון אכלתי ולא אכלתי³⁶⁸? עונה הגמרא, אין הכונה ששוא ושקר הן דבר אחד ממש, אלא כל אחד כמו שהוא. וכוונת התנא שנאמרו בדיבור אחד. כמו ששינו בברייתא, "זכור" ו"שמור" בדיבור אחד נאמרו, מה שאין יכול הפה לדבר ומה שאין האוזן יכול לשמוע. שואלת הגמרא, שם בדיבור אחד נאמרו כמה שאמר רב אדא בר אהבה, ללמד שנשים חייבות בקידוש היום דבר תורה, אפילו שהיא מצות עשה שהזמן גרמא. כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה³⁶⁹, ונשים שישנן בשמירה ככל מצות לא תעשה שהן חייבות ואף באלו שהזמן גרמא, ישנן בזכירה³⁷⁰. אבל כאן לאיזו הלכה נאמר שהן אחד? עונה הגמרא, להקיש ולומר, כשם שלוקה על שוא כך לוקה על שקר. שואלת הגמרא, הרי מסתבר לומר להיפך, ולתלות את שבועת שוא שהוא לאו שאין בו מעשה הוא, בשבועת שקר שיתכן שיש לאו שיש בו מעשה³⁷¹? אלא יש לומר כך, כשם שלוקה על שקר, בלאו שיש בו מעשה, כך לוקה על שוא אפילו שאין בו מעשה³⁷². שואלת הגמרא הרי הדבר פשוט, שהרי כתוב "לא ינקה ה'!". זה לאו וזה לאו!. ואומרת הגמרא שהיינו אומרים כמו שהגמרא אומרת לקמן שרב פפא אמר אביי שלא ינקה כלל. והתנא אומר כמו שאביי תירץ לו שמדייקים מהכתוב "לא ינקה ה'", ה' לא ינקה אבל בית דין של מטה מנקים לו במלקות³⁷³.

367 ואינה נקראת 'שוא' לפי שאין הכל מכירים בה אם אמת אם שקר. רש"י.

368 והאזהרה של שבועה להבא היא מ"לא יחל דבורו". אבל "לא תשבעו בשמי לשקר" היא אזהרה לשבועה לשעבר. רש"י.

369 אין לומר להיפך שהרי מקישים לחומרא. אבל קשה מפסחים (דף מג: ושם) שמשמע שאלו לא התרבו נשים לאכילת חמץ היינו דורשים לקולא כל שאינו בקום אכול מצה אינו בבל תאכל חמץ. וי"ל שהוא משום שאפ' ללמוד ט"ו ט"ו מתג הסוכות ונשים פטורות מסוכה מהאזרח. תוס'.

370 כאן משמע שקידוש דאורייתא וכן משמע בפ' מי שמתו. ותימה שבמס' נזיר אמרו מ"ן ושכר יזיר לאסור יין מצוה כ"ן הרשות. והק' ומאי ניהו קידושא ואבדלתא מושבע ועומד מהר סיני הוא. ומפ' ר"ת בתמיה וכי מושבע ועומד מהר סיני הוא שצריך מקרא למעטו. ומכאן שקידוש הוא מדרבנן. וי"ל שקידוש הוא מדאורייתא אבל על היין אינו אלא מדרבנן. ומה שא' בערבי פסחים זכרנו על היין היא אסמכתא בעלמא. או שאפ' אם הוא דרשה גמורה מה שהמברך צריך שיטעום הוא מדרבנן. תוס'.

371 כגון לא אוכל ואכל, שעבר על שבועתו על ידי מעשה. רש"י.

372 שלומדים מ'לא ינקה ה' כדלקמן ה' הוא דלא ינקה, אבל בית דין של מטה מלקין אותו אם התרו בו, ומנקין אותו. רש"י.

373 תוס' שואלים א"כ בלא דיבור אחד נאמרו נדרוש מה' לא ינקה אבל ב"ד של מטה מלקין אותו. וי"ל שעכשיו חזר בו ממה שאמר בדיבור אחד נאמרו. אבל בירושלמי ובסיפרי מוכח בהדיא שבדיבור אחד נאמרו. תוס'.

ואיבעי"א שמביאים קרבן על
לשעבר כר"ע

או שנאמר ששנינו שוא ושקר אחת הן,
לומר שכשם שמביא קרבן על שקר כך
מביא קרבן על שוא. והברייטא היא כרבי עקיבא, שמחייב קרבן גם על
שבועה לשעבר שאכלתי ולא אכלתי. שואלת הגמרא ממה ששנינו, אי
זו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם. שבועת שקר נשבע
להחליף, לשנות את האמת בשבועתו, אכלתי ולא אכל, לא אכלתי
ואכל? עונה הגמרא, שיש לומר נשבע ומחליף, נשבע לעשות ואחר כך
החליף את דברו ולא עשה, או שלא לעשות ועשה.

